

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОБШИРИ НАУКОВОГО ГОРИЗОНТУ ПРОФЕСОРА ВАСИЛЯ НІМЧУКА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (50)

УДК 81'27:81(092)Німчук

DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50).483–491

Шумицька Г. Соціолінгвістичні обшири наукового горизонту професора Василя Німчука; кількість бібліографічних джерел – 34; мова українська.

Анотація. У статті узагальнено внесок професора В.В. Німчука в соціолінгвістичну проблематику, зокрема його науковий аналіз деформацій українського мовно-культурного простору в пострадянський період, популяризацію знань про українську мову та умови її функціонування в різні історичні періоди – відповідно формування адекватної суспільної думки з питань взаємодії мови та суспільства, специфіки мовної ситуації в Україні загалом та окремих її регіонів зокрема, причинно-наслідкових зв'язків між мовою та державою, ідеологією, політикою, релігією тощо.

Зауважено, що соціолінгвістичні дослідження в Україні, які почали розвиватися зі здобуттям незалежності, спрямовані на вирішення практичних завдань розширення соціальної бази української мови, повернення їй функціональної повноти, і це впливає передусім зі специфіки мовної ситуації в Україні як постколоніальної та посттоталітарної держави.

Зроблено висновок про значний внесок професора В.В. Німчука в окреслення шляхів подолання кризової мовної ситуації в державі, формування векторів провадження мовної політики на державницьких засадах, розвінчування замаскованих політехнологій, спрямованих на породження різного роду деструктивних процесів в Україні та за її межами. Найбільшою мірою це пов'язано з періодом перебування вченого на посаді директора Інституту української мови НАН України з 1998 до 2008 року, відкриттям у цей час відділу соціолінгвістики в Інституті для всебічного дослідження функціонування мови в суспільстві, а також з численними науковими розвідками професора про явище політичного русинства, мовні взаємозв'язки українців та угорців, мову церкви в Україні та ін.

Акцентовано увагу на тому, що, попри шалений опір, вчений провадив роботу над виробленням нового українського правопису, популяризував знання про українську мову через засоби масової інформації, як альтернативу творенню нових писемних мов пропонував зорганізувати міжнародне наукове товариство шанувальників і захисників українських діалектів і разом із науковцями Ужгородського національного університету втілює цю ідею в життя.

Ключові слова: соціолінгвістика, мовна ситуація, українська мова, український правопис, політичне русинство, мова церкви, засоби масової інформації, В.В. Німчук.

Постановка проблеми. Формування української соціолінгвістики в окрему наукову галузь збігається з постанням України як суверенної держави. Л. Масенко, авторка одного з перших соціолінгвістичних досліджень в Україні, зауважує, що «у попередній період соціолінгвістична проблематика пов'язана з Україною, передусім – з мовною політикою радянського режиму на її теренах, досліджувалася лише в зарубіжній україністиці, зокрема в працях Ю. Шевельова, С. Караванського, В. Чапленка, Р. Смаль-Стоцького [Масенко 2005, с. 4]. Оскільки мовне середовище країни зазнало суттєвих деформацій у попередній колоніальний період, то очевидною стала потреба його наукового аналізу, і роль академічних наукових інституцій, зокрема Інституту української мови, у цьому процесі була визначальною.

Аналіз досліджень. Автори ювілейних наукових розвідок про інтелектуальну спадщину професора В.В. Німчука виокремлюють низку галузей мовознавчої науки, в яких учений успішно працював багато років, окреслюючи нову проблематику та нові шляхи дослідницького пошуку: джерелознавство, діахронічну діалектологію, ономастику, діалектну дериватологію і стилістику, український глото-, діалектогенез, етимологію, історію української мови та мовознавства, лексикографію, археографію та ін. [Білоусенко 2003, с. 4; Пуряєва 2008, с. 3; Сабадош 2008, с. 136; Мойсієнко 2014, с. 168; Галас 2013, с. 142; Шаркань 2013, с. 98].

Мета статті – узагальнити внесок В.В. Німчука, зокрема як багаторічного очільника вітчизняної

академічної наукової інституції – Інституту української мови Національної академії наук України, в українську соціолінгвістику, популяризацію знань про українську мову та умови її функціонування в різні історичні періоди, формування суспільної думки з питань взаємодії мови та суспільства, причинно-наслідкових зв'язків між мовою та державою, ідеологією, політикою, релігією тощо.

Виклад основного матеріалу. За покликом душі й серця занурений у світ діахронії (дослідження давніх рукописів і друків), науковець змушений був заглибитися в соціолінгвістичну проблематику, зокрема на синхронному рівні, ставши директором Інституту української мови НАН України 1998 року й віддавши цій праці 10 років життя. У зв'язку з цим, як згадує П. Білоусенко, були й такі, котрі вважали В.В. Німчука кабінетним ученим і не вірили в його успіхи на цій посаді. Однак уже за перші п'ять років керівництва разом з талановитими помічниками В.В. Німчуку вдалося перетворити очолювану ним установу на провідний центр досліджень усіх структурних рівнів української мови – як наслідок, співробітники інституту обрали його директором на новий термін [Білоусенко 2003, с. 14].

Перебування на посаді очільника академічної установи зобов'язувало не тільки до оперативного осмислення подій і явищ сучасності, які не можна було відразу перевірити, а й до активного контактування з представниками соціуму, зокрема медіасфери, що не завжди було приємним, а іноді й боляче зранювало (знаємо про це й з досвіду особистого

спілкування). Проте В.В. Німчук з притаманною йому аргументованою зваженістю популяризує знання про мову через засоби масової інформації: виступає по радіо, на телебаченні, його статті часто друкують добре відомі газети й журнали “Людина і світ”, “Слово”, “Літературна Україна”, “Україна молода”, “Старий замок”, “Столиця” “Українська газета”, “Українське слово” та ін. [Білоусенко 2003, с. 14]. «Німчукова епоха в лінгвістиці», яку В. Мойсієнко характеризує як «транслінгвальну академічну школу вивчення мови не лише в царині мовній зокрема, але й у річищі української культури та історії загалом» [Мойсієнко 2013, с. 165], позначена й тут ваговитими маркерами.

Того ж 1998 року, як член Української національної правописної комісії, В.В. Німчук поновлює роботу над виробленням нового українського правопису [Проект] й одразу потрапляє у вир суспільної критики. Проте й до цієї ситуації підходить із ретельністю справжнього вченого-історика, наполягаючи, з одного боку, що правопис має ґрунтуватися на лінгвістичній, науковій основі; усвідомлюючи, з іншого, що як «українська літературна мова взагалі, так і її правопис були і є предметом уваги політиків, суспільства. За ним пильно стежать патріоти, він є предметом зацікавлення “інтернаціоналістів” (здаймо резолюцію конференції “Діалог культур...”)). З обох боків у пресі з’являються нефахові, некомпетентні міркування й оцінки» [Німчук 2001]. Розуміючи, що бурхлива реакція громадськості була навмисно спровокована, та ще й в умовах погані поінформованості українського суспільства в питаннях рідної мови, а через це – спротиву до нібито «надмірної українізації», уживає заходів, аби підготувати суспільну думку до адекватного сприйняття проблеми, а відтак її компетентного обговорення [Пуряєва 2008, с. 30].

В інтерв’ю О. Гаврошу для місцевого видання «Старий замок» за 2000 р., відповідаючи на питання щодо оцінки мовної ситуації, В.В. Німчук розповів про відділ соціолінгвістики, який якраз тоді відкрили в Інституті для всебічного дослідження функціонування мови в суспільстві та його окремих групах – територіальних, релігійних, освітніх тощо. Характеризуючи мовну ситуацію як постколоніальну, посттоталітарну, а тому без суттєвих зрушень у бік її покращання, В.В. Німчук зауважує водночас, що й причин «для бідкання та йойкання» теж нема: «Це просто Божа милість над Україною, що все так закінчилося. Бо, можливо, якби ми ще одне-два покоління втратили, то денаціоналізація набрала би незворотного характеру. А так воно колись стане на свої місця» [Гаврош 2000а, с. 12].

Акцентуючи увагу на маніпулюванні таким поняттям, як «російськомовне населення», до якого відносили як корінних росіян, які переселилися в Україну, так і українців, котрі в умовах великих міст рідну мову переважно занехаяли, учений на простому прикладі показує суть і наслідки такого впливу: «Нас, закарпатців, завжди вихваляли за те, що ми тисячу років зберігали свою мову. Це, кажуть, прекрасно. Значить, не втратити мову на користь угорців, німців, поляків – це добре. Тоді ж чому позбутися її на користь росіян – це велике благо?! Яка

мені різниця, чиїм підпихачем ставати? Якщо вже я своє трачу, коли перестаю бути частиною власного етносу, мені вже все одно – говорити мовою угорського чи російського колонізатора» [Гаврош 2000а, с. 12]. Як історик мови, який опрацював чимало документів різних історичних епох, професор легко розвінчував маніпулятивні підходи: «У Москві приймаються ухвали, що ми когось утискаємо, коли на всю Росію, де мешкають мільйони українців, нема жодної (!) української школи» [Гаврош 2000а, с. 12].

Чіткої позиції дотримувався стосовно ще одної технології – політичного русинізму: «Часто думають, що якщо я користуюся діалектом, то мене можна укласти в контекст того русинізму, який у потворній формі де-не-де визирає на Закарпатті. Але це абсолютно не так» [Гаврош 2000б, с. 12]. Наголошуючи винятково на політичних цілях паразитування на любові до материнського, місцевого, В.В. Німчук наводив прості, але переконливі аргументи з власного життєвого досвіду: «Я почав ходити до школи за мадярської окупації. Національність мені записали «угрорусській». Вчилися ми за граматику Гарайди – «гарайдовкою». Це була дуже добре замаскована українська мова. Коли Закарпаття воз’єдналося з Україною, в мене не було проблем із літературною мовою. Ми абсолютно не відчували, що переходимо на якусь «іншу» систему. Кажучи по-простому, нам не треба було собі рот вивертати. Адже це та ж сама мова. Звичайно, чогось у нас є більше, чогось менше. Але цим діалекти і відрізняються від літературної традиції» [Гаврош 2000б, с. 12].

Резонно зауважує В. Мойсієнко, що в контексті т. зв. діалектної революції як «намаганні піднести й задекларувати рідний діалект як окрему мову», що охопила «останнім часом Європу загалом», а в Україні найбільше виявилася на Закарпатті серед частини носіїв місцевого діалекту української мови, які роблять вперті спроби називати себе окремою «русинською нацією» з окремишньою «русинською» мовою, «Василь Васильович Німчук без перебільшень міг би стати найвідомішим і найдостойнішим носієм цієї «мови», бо свій говір знає найдосконаліше. Однак учений-мовознавець знає більше і бачить дещо глибше: підстав виокремлювати закарпатський діалект в окрему мову є стільки ж, скільки гуцульський, поліський, надсянський... В основі сучасного діалектного розшарування українського мовного ландшафту лежать спільні історичні лінгвальні процеси, які сягають періоду проживання предків сучасних закарпатців з предками інших етнографічних груп українців у Київській Русі. Щоб усвідомити такі, здавалося б, прості істини і не проголошувати український закарпатський діалект окремою мовою, потрібно його любити і знати так, як закарпатець, українець Василь Німчук» [Мойсієнко 2013, с. 172]. І не тільки любити, а й глибоко розуміти підвалини сучасного історико-політологічного дискурсу, робити сміливі прогнози й застереження.

«У демократичній державі, якою є Україна, ніхто не заборонить Петровцю, Годьмашеві, Магочі (на біду, у всіх мадярські прізвища) займатися експериментами. І це було б нерозумно, – розмір-

ковує В.В. Німчук на шпальтах «Новин Закарпаття» 2006 р. – Адже є література діалектами у Франції чи Німеччині. Але де є натуральна потреба, там пишеться і натуральна поезія. А де попереду політична самоціль – там виходить пшик. <...> Любов до материнського слова, до своєї прадідизни, як і любов до рідної дитини, мусить мати розумні межі. Інакше вона може набрати потворних форм і перейти у свою протилежність» [Гаврош 2006, с. 19]. «Магочі вигадав таке: хай буде пряхівська літературна мова, бачванська, ужгородська, мукачівська і т. д., а потім, може, колись вийде спільна. Ніколи такого не було й не буде. Це тільки віддалить одних від інших. Для нас це не має такого значення, бо закарпатці в Україні збереглися й зберуться. Але для тієї частини українства, яка є поза межами України і не має опори в якійсь визнаній традиції чи культурі, це може призвести до денационалізації» [Гаврош 2006, с. 19].

2017 р. в одній зі своїх останніх наукових статей під назвою «Ще раз про «русинський язык» і збереження діалектного середовища», присвяченій явищу політичного русинства на Закарпатті, В.В. Німчук розглядає історію виникнення цієї політичної течії, яку підтримують деякі місцеві видання, а також робить мовний аналіз цих видань, висновкуючи про штучне «конструювання» норми «русинської мови», ґрунтованої на протиставленні її норми української мови. Наголошуючи на тому, що закарпатський діалект має визначальні риси української мови, вчений ще раз чітко артикулює витоки явища: «Не вдаючись у докладну історію русинства як суспільно-культурної течії на території нинішньої Закарпатської області України, нагадаємо, що після окупації Закарпаття фашистською Угорщиною тут на державному рівні влада запланувала створення окремого, відрубного від українців «русинського» народу та відповідної писемно-літературної мови. Цей намір зазнав краху, бо ще в 30-х рр. ХХ ст. серед тутешнього східнослов'янського люду остаточно перемогло усвідомлення себе як частини українського етносу, великою мірою й завдяки праці товариства «Просвіта» та існуванню (хоч нетривалому) автономної Карпатської України у складі Чехословацької Республіки» [Німчук 2017, с. 15].

Зауважмо, що ґрунтовну статтю, присвячену аналізованій проблемі, під назвою «“Кодифікувати” нові літературні мови? Зберегти й захистити українські говори!» вчений опублікував ще 2013 року [Німчук 2013]. У ній, зокрема, йдеться про політичні запити на спроби створення окремих літературних мов на базі діалектів, визнаних українськими в філологічній науці України та поза її межами: «Отже, впродовж майже 20 років точаться розмови про «кодифікацію русинського язика», але досі не створено адекватної (не кажемо вже про наукову) граматики, ні кваліфікованого словника задуманої мови. Причиною цього є не тільки те, що до ідеології русинства не приймали визнані лінгвісти із теренів, які її проповідники вважали своєю базою, але й те, що сама ця ідеологія вийшла не із внутрішнього етнічно-мовного середовища, а була привнесена ззовні (колись це дослідники з'ясуують до кінця). Вона має яскраво виражений політичний характер

і паразитує на любові населення Карпатського регіону до всього оригінального (насамперед – мови), що є в його житті (особливо – духовному). Політичність ідеології русинства, на жаль, не розгледіли поодинокі авторитетні і знані творчі особистості з регіону Карпат, щирі патріоти своїх країв. <...> Парадокс, але на віртуальну «русинську мову» поширюється дія Закону України «Про засади державної мовної політики» (№ 5029 VI), що набув чинності 10.08.2012 р.!» [Німчук 2013, с. 20].

Як носій одного з найархаїчніших і самобутніх закарпатських діалектів (верхньонадборжавського, або північномараморського), науковець тонко відчуває причини, через які населення регіону може підтримувати політичні маніпулятивні технології й несвідомо: «Відчуття соціально-мовного дискомфорту без материнського діалекту, прагнення зберегти його як знаряддя спілкування між відповідними великими чи меншими групами населення певної території, намагання використовувати говір як засіб самовираження та самоідентифікації, інстинктивне побоювання втратити його, намагання оберегти його від занепаду та зникнення може мати різні вияви – від принципового вживання діалекту (говору) в спілкуванні зі «своїми» на малій батьківщині і в говірковому чи національному літературно-мовному середовищі до вимоги надання діалектові статусу окремішньої літературної мови або близького до літературно-писемного» [Німчук 2013, с. 21].

Як альтернативу творенню нових писемних мов науковець пропонує зорганізувати міжнародне наукове товариство шанувальників і захисників українських діалектів: «Замість параду «нормативних», «кодифікаційних» граматик і словників фахівці мають створити науково-популярні праці про конкретні діалекти, укласти діалектні лексикони, заохочувати громадян до засвоєння та активного вживання рідних говорів, закликати їх до записування усної народної творчості, збирання лексичних та фразеологічних скарбів народу тощо. Так зберігатиметься і єдність нації, і неповторність її складових частин, зникне загроза глототомії (поділу мови). Не потрібно створювати кафедри русинських мов, літератур, а у відповідних вишах необхідно читати великі спецкурси, присвячені конкретним діалектам і регіональним літературам» [Німчук 2013, с. 23].

І така ініціатива була підтримана в Ужгородському університеті: 21 квітня 2017 р. під час наукової конференції В.В. Німчук, тоді завідувач відділу історії української мови Інституту української мови НАН України, розповів про заснування Всеукраїнської громадської організації «Товариство шанувальників і захисників говорів української мови» саме в Ужгороді [Шипович, Завадяк 2017]. Однак, на думку Г. Яворської, реалістичність практичного впровадження моделі, запропонованої В.В. Німчуком, в Україні на сьогодні є не надто високою: у ситуації нагальної потреби підтримки функції української мови як державної в мовній політиці на перший план виходить не діалект, а літературна мова, яка має вживатися у формальних (офіційних) ситуаціях спілкування [Яворська 2017, с. 27].

Що із запланованого вченим буде втілене в життя, а що ні, – життя покаже. Уже створена в рамках роботи Товариства одним із найближчих учнів і послідовників професора В.В. Шарканем у співпраці з фахівцями у сфері ІТ-технологій Інтерактивна карта діалектів [Інтерактивна 2016–2023] є новим дослідницьким інструментом, доступним для всіх учених України, для провадження передусім діалектологічних студій. Розроблена технологія, однак, має не тільки наукове, а й ширше суспільне значення, адже може сприяти збереженню в умовах глобалізації нематеріальних культурних цінностей, зокрема місцевих особливостей мовлення; розробка також цікава з погляду туризму – як платформа, на якій репрезентовано місцеву мовну специфіку; за умови масштабування проєкту на інші країни – здатна стати платформою для міжкультурної комунікації і для відображення мовної інтерференції в країнах Центральної та Східної Європи [Мица, Шумицька, Шаркань, Венжинович, Дулішкович 2022]. Іншими словами, інноваційний, зокрема й соціолінгвістичний, інструмент у дії – допомагає продовжувати й розвивати ідеї В.В. Німчука.

Протягом 1998–2001 рр. В.В. Німчук був членом ради з питань мовної політики при Президентіві України. Незважаючи те, що під час передвиборчої кампанії Президента Л. Кучми в 1994 р. вперше було розіграно «російську карту»: попри боротьбу з корупцією, найважливішою метою проголосили захист російської мови та надання їй статусу офіційної, а кожен крок, спрямований на розширення функцій української мови, супроводжувався опором з боку орієнтованої на росію частини політикуму, певних успіхів в утвердженні української мови як державної таки було досягнуто – розширилася сфера її вжитку в адміністрації, в освіті, в науці, з'явилося більше української преси й книжок, у вишах був упроваджений обов'язковий іспит з української мови й обов'язковий курс ділового українського мовлення тощо [Масенко 2010, с. 144]. Очевидно, що роль В.В. Німчука та інших свідомих патріотів у цьому процесі була визначальною. Про це свідчать і публічні заяви в медіа, зокрема звернення до голови комітету Верховної Ради України з питань державності і культури, що з'явилося в пресі 2005 р. й було підписане директором академічного інституту: «Інститут української мови НАН України вважає за свій обов'язок відреагувати на глибоке занепокоєння громадськості спробами докорінної ревізії основ політики національного відродження, які здійснюються певними силами законотворців у Верховній Раді. Намір нав'язати Україні двомовність, зробити мову українського громадянства необов'язковою для застосування у найважливіших суспільних сферах і тим самим заблокувати мовну консолідацію українського суспільства виразно виявив себе в кількох законопроєктах білоруського взірця. Зокрема суспільне збурення останнім часом посилює ініціатива голови Соцпартії О. Мороза щодо запровадження офіційної багатомовності (по суті – двомовності), яка аргументується «еволюційними процесами в мовному середовищі» (читай: посиленням зросійщення в Україні внаслідок створення для цього сприятливих умов режимом Л. Кучми).

Можна очікувати різкого загострення мовних конфліктів, якщо шлях до відродження української мови на її споконвічних теренах буде перекрито у такий підступний спосіб» [Німчук 2005].

Дослідивши зміст зазначеного документа (законопроєкт О. Мороза, зареєстрований у Верховній Раді за № 3410-8 21 січня 2005 р.), Інститут української мови НАН України, як експертна державна установа, дійшов низки важливих висновків: про те, що розрізнення понять державної та офіційної мови суперечить Конституції України та рішенню Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року за № 10-рп/99 про офіційне тлумачення 10-ї статті Конституції України (державна, тобто офіційна, мова виступає як єдине, нероздільне поняття); про те, що в унітарній державі, якою є Україна, корінні народи і національні меншини не утворюють національно-територіальних автономій, а їхні мови (за винятком АР Крим) не є мовами місцевого самоврядування, що були б обов'язковими для вивчення в школах іншими етносами, – таке право логічно випливає лише зі статусу державної мови – української; про те, що Законопроєкт багатьма положеннями денационалізує російську мову і вившує її у правах над мовами інших національних меншин, а це суперечить 10-ій статті Конституції України, за якою всі мови національних меншин мають рівні права, а державною мовою в Україні є одна – українська [Німчук 2005, с. 4]; та інших, які не втратили актуальності й дотепер.

Проте й сьогодні, в умовах повномасштабної війни росії проти України, Товариство угорської культури Закарпаття (КМКС) продовжує «тривожитися» фактом нібито «обмеження прав щодо використання мови (угорської), зокрема у сфері освіти, а стосовно правових обмежень новоприйнятого закону про нацменшини ТУКЗ-КМКС спільно із закарпатськими угорськими професійними організаціями та організаціями із захисту інтересів підготувало експертний висновок, спрямувавши його до європейських органів [Заява 2023]. І це в той час, як результати державного контролю за застосуванням державної мови відділом з питань освіти Берегівської районної державної адміністрації, проведеного наприкінці 2022 р. відповідно до рішення Уповноваженого із захисту державної мови, виявили низку порушень чинного законодавства: зокрема, в більшості зі 108 шкіл Берегівського району Закарпаття функціонують класи з угорською мовою навчання поряд з державною, але у 37 з них не утворено жодного класу, в яких навчання відбувалося б лише державною мовою [На Закарпатті 2023]. Як бачимо, В.В. Німчук бачив ці проблеми наскрізно й системно – відповідно й реагував.

Саме В.В. Німчук, який неодноразово звертався до проблеми мовних взаємозв'язків українців та угорців і добре знався на цьому питанні, як директор Інституту української мови ініціював 2012 р. проведення конференції «Українсько-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність» на базі кафедри філології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ. Місце проведення конференції (м. Берегово), як зазначає у звіті Є. Барань, було обрано з огляду на розташування навчального за-

кладу на помежів'ї українських та угорських етнічних і мовних територій [Барань 2013, с. 141].

У пленарній доповіді на тему «До витоків українсько-угорських контактів: угорці в давньому Києві та його околиці» вчений розповідав про місце у Києві, де проходили угорці до віднайдення батьківщини, урочище, яке й досі називають Угорське [Барань 2013, с. 142]. З цього приводу Є. Барань пише: «Організатори були приємно здивовані, що навіть така, здається, вузька проблематика українського та угорського мовознавства, як українсько-угорські міжмовні контакти, збирала понад п'ятдесят фахівців з різних вишів України та Угорщини» [Барань 2013, с. 145]. Очевидно, що ключову роль у цьому процесі зіграв науковий авторитет ученого, який добре розумів важливість проблеми [A Magyar 2012].

Турбувала В.В. Німчука ще одна суспільно важлива проблема – мова церкви в Україні. Учений чи не перший в українському мовознавстві на початку 1990-х років розпочав вивчення української мови як священної: цьому присвячені його праці «Українська мова – священна мова» (1992), «Молитви наша не презри... Проблема богослужбової мови» (1997), «Уцерковлення новоукраїнської літературної мови (Православ'я)» (1998), «Українська мова в християнських храмах» (2000), «Християнство й українська мова» (2001) та низка інших. Особливо його хвилювала проблема русифікації закарпатсько-українського варіанту церковнослов'янської мови у рідному краї [Шаркань 2013, с. 101], який, на думку науковця, «базується на місцевій традиції й живому мовленні тутешніх українців-русинів» [Німчук 1997, с. 38]. Учений не має сумніву, що християнська обрядовість і церковнослов'янська мова, яка функціонувала й функціонує в Церкві Підкарпаття, – святоволодимирська, київська [Німчук 1997, с. 38].

На важливість саме соціолінгвістичного аспекту такого роду досліджень вказує сам В.В. Німчук у статті «Християнство й українська мова»: «У зв'язку з тим, що велику частину молитов мільйони віруючих людей знають напам'ять, промовляють щодня, а сотні тисяч або мільйони парафіян є учасниками церковних відправ у неділі, свята й будні, конфесійні тексти не можуть бути справою суто церковною. Вони є великою мірою проблемами функціонування української мови, торкаються культури й чистоти її, сталості норм, отже, мають і чисто світський аспект» [Німчук 2001, с. 27]. В.В. Німчук чітко вказує на політичний підтекст ситуації, яка склалася з богослужбовими мовами в Україні: «Уведенню української мови в християнські відправи заперкло супротивилися представники ієрархії Російської православної церкви в Україні з міркувань не релігійних, а політичних. Проти її уцерковлення вони організували розгнуждану пропаганду, розраховану на неосвічену масу й невігласів, називали українську мову собакою, базарною, придатною тільки лягати, казали, ніби вона невгодна Богу й заборонена Богом» [Німчук 2001, с. 21]. Водночас наполягає на важливості уцерковлення мови народу, іменем якого церква себе називає: «Як відомо, розвиток україн-

ської культури XVI – XVIII ст. відбувався у важких умовах: розділеність території України між чужими державами, крім періоду Гетьманщини другої пол. XVII – третьої чверті XVIII ст., церковно-релігійна роз'єднаність. Однак єдина духовна спадщина, зокрема церковнослов'янська мова української редакції, українська писемно-літературна мова, розвиток і функціонування яких невіддільні від християнства, не дали розпастися українському етносові на різні народності, гуртували єдину українську свідомість, створювали українську духовну державу» [Німчук 2001, с. 17].

З цього приводу Б. Галас зауважує, що вчений намагався науковими аргументами, силою своїх знань привернути увагу громадськості до джерел небажаних, згубних для української мови впливів і знайти спільників у протистоянні руйнівним тенденціям, що нарастають і завдають шкоди утвердженню української мови і традицій українського народу в богослужбній культурі, – і ці його думки брали до уваги на найвищому церковноієрархічному рівні [Галас 2013, с. 145].

«Якщо ієрархія УПЦ (МП) на сучасному етапі не наважується закликати парафіян до молитви рідною українською мовою, переконувати їх у перевазі живомовних відправ, то вона, заради історичної правди й для загоєння кривд, нанесених українській духовності, могла б повернути в храми хоча б українську вимову церковнослов'янських текстів», – наполягає В.В. Німчук 2001 р. [Німчук 2001, с. 30]. Проте впродовж останніх років у богослужбовій практиці на Закарпатті почастишали випадки прочитання церковнослов'янських текстів не за місцевою традицією, а з використанням особливостей вимови, які характерні для російської редакції церковнослов'янської мови. Це виявляється не тільки в озвученні літери ґ «ять» як [є], а й у пом'якшенні в ряді випадків приголосних перед голосними звуками переднього ряду, читанні літери г не як фрикативного, а як проривного звука тощо [Шаркань, Шумицька 2019, с. 647–648].

Ці та інші риси слугують русифікації закарпатської (української) редакції церковнослов'янської мови. У той час, як на українських етнічних землях, зокрема й на Закарпатті, склалася майже тисячолітня традиція прочитання ґ як [і] в церковнослов'янських текстах, і її дотримувалися навіть представники русофільського напрямку в XIX – на початку XX ст. [Шаркань, Шумицька 2019, с. 653].

Зрозуміло, що йдеться про ще одну політтехнологічну стратегію, яка давала, на жаль, її творцям і реалізаторам на території України непогані результати. Тільки на другому році повномасштабної війни на території України слідчі СБУ скерували до суду обвинувальний акт щодо настоятеля Христо-Воздвиженського кафедрального собору в Ужгороді, який підозрюється в розпалюванні релігійної ненависті: священника-сепаратиста Дмитра Сидора звинувачують за статтю 161 (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань та за іншими ознаками) Кримінального кодексу України [Настоятель Ужгородського собо-

ру 2023]. Попри нібито усвідомлення загрози, мапа церков московського патріархату в Україні і далі є розлогою [Богданьок 2023].

Колеги В.В. Німчука в Інституті української мови, зокрема соціолінгвістична група відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики, продовжують активно працювати над дослідженням стану функціонування української мови в суспільстві, створенням бази даних зразків усного мовлення, поширенням знань про українську мову та соціолінгвістичні процеси, пов'язані з нею, в українському суспільстві й за кордоном [Соколова 2019]. Без їх наукових статей не обходиться жодне число «Української мови» – академічного науково-теоретичного журналу з українського мовознавства, заснування якого ініціював 2001 р. В.В. Німчук, пропрацювавши його головним редактором протягом 2001–2017 рр. Його ж стараннями було створено Наукову раду «Українська мова», яка координує лінгвоукраїністичні студії в Україні, налагоджено наукову співпрацю Інституту з багатьма провідними україністичними кафедрами й науковими центрами в Україні та поза її межами, зокрема й соціолінгвістичними [Пуряєва 2017, с. 164].

«Німчук – це Майдан у найглибиннішому його сенсі, – написала 2015 р., коли працювали з колегами та студентами над створенням документального фільму «Вимір справжності», присвяченого професорові, члену-кореспонденту НАН України Василю Німчуку. – Потрапивши на Майдан, буквально розчинився у спорідненому середовищі, себе з ним фактично ототожнив, віднайшов себе у ньому, як віднаходить себе доросла людина у своїй дитині чи в собі-дитині» [Шумицька 2015, с. 40]. Мабуть, це найпевніша ознака соціолінгвіста – вийти в соціум і зробити замір функціонування в ньому мови. Десь тоді благословився й мій соціолінгвістичний шлях, за що безмежно вдячна дорогому академіку

Василіо Васильовичу Німчуку. Обставини склалися так, що цей статус не підтверджено документально, але люди такого рівня цього й не потребують. Він ним став. Наш народний академік. З його ключовими концептами: «рідна земля» – «церква» (читай віра, а не політика) – «наука».

Висновки. Соціолінгвістичні дослідження в Україні, які почали розвиватися зі здобуттям незалежності, спрямовані на вирішення практичних завдань розширення соціальної бази української мови, повернення їй функціональної повноти. Це впливає передусім зі специфіки мовної ситуації в Україні як постколоніальної й посттоталітарної країни.

Внесок професора В.В. Німчука в окреслення шляхів подолання кризової мовної ситуації в країні, формування векторів провадження мовної політики на державницьких засадах, розвінчування замаскованих політтехнологій, спрямованих на породження різного роду деструктивних процесів в Україні та за її межами, очевидний. Найбільшою мірою це пов'язано з періодом перебування вченого на посаді директора Інституту української мови НАН України з 1998 до 2008 року, відкриттям у цей період відділу соціолінгвістики в Інституті для всебічного дослідження функціонування мови в суспільстві, а також дослідженнями науковця, пов'язаними з аналізом явища політичного русинства, мовних взаємозв'язків українців та угорців, мови церкви в Україні та ін.

Попри шалений опір, вчений провадив роботу над виробленням нового українського правопису, популяризував знання про мову через засоби масової інформації, як альтернативу творенню нових писемних мов пропонував зорганізувати міжнародне наукове товариство шанувальників і захисників українських діалектів і разом із науковцями Ужгородського національного університету втілює цю ідею в життя.

Література

1. Барань С. Міжнародна наукова конференція «Українсько-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність» (м. Берегове, 18–19 жовтня 2012 р.). *Українська мова*. 2013. № 2 (46). С. 141–145.
2. Білоусенко П.В. В. Німчук – учений, наставник, організатор науки. *Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир, 2003. Вип. 10. С. 4–14.
3. Богданьок О. Скільки церков УПЦ МП перейшли до ПЦУ у 2023 році – дослідження Оpendatabot. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/440769-skilki-cerkov-upc-mp-perejsli-do-pcu-u-2023-roci-doslidzenna-opendatabot>.
4. Гаврош О. Мову творить народ, а не політики! *Новини Закарпаття*. 2006. № 135–136. С. 19, 21.
5. Гаврош О. Порятунк української мови можливий лише в рідній державі. *Старий замок*. 2000. 12 жовтня. С. 12.
6. Гаврош О. Я закоханий у закарпатський діалект. *Старий замок*. 2000. 19 жовтня. С. 12.
7. Галас Б.К. Vivat academia! Vivat Noster Professor! До 80-річчя від дня народження В.В. Німчука. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Збірник наукових праць*. Ужгород, 2013. Вип. 18. С. 141–146.
8. Заява загальних зборів ТУЗК-КМКС. *Карпатський об'єктив*. 22.04.2023. URL: <http://life.ko.net.ua/?p=145926>.
9. Інтерактивна карта діалектів української мови. URL: <https://dialectmap.org>.
10. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. Київ: Вид. дім «Кієво-Могилянська академія», 2010. 243 с.
11. Масенко Л.Т. Українська мова в соціолінгвістичному аспекті: автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2005. 40 с.
12. Міца О.В., Шумицька Г.В., Шаркань В.В., Венжинович Н.Ф., Дулішкочевич Г.І. Інтерактивна карта діалектів як інструмент фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. 88(2). С. 126–138. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v88i2.4787>

13. Мойсієнко В.М. В.В. Німчук у лінгвоукраїністиці (До 80-річчя з дня народження В.В. Німчука). *Українська мова*. 2013. № 3 (47). С. 165–173.
14. На Закарпатті в школах виявлені проблеми в організації навчання державною мовою. *Сайт Уповноваженого із захисту державної мови*. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/na-zakarpatti-v-shkolakh-vyjavleni-problemy-v-orhanizatsii-navchannia-derzhavnoiu-movoioiu>.
15. Настоятель Ужгородського собору УПЦ МП Дмитро Сидор постане перед судом. *Mukachevo.net*. 28.04.2023. URL: <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/4993737>
16. Німчук В. Слово про проблеми українського правопису. *Літературна Україна*. 2001. 11 січня. URL: <https://r2u.org.ua/node/123>
17. Німчук В. Спроба ревізії Конституції. *Літературна Україна*. 2005. № 14. С. 4.
18. Німчук В.В. Експертний висновок про проект під назвою «Концепція державної мовної політики України», поданий на розгляд урядових та наукових установ Державним комітетом телебачення і радіомовлення України за № 5428/23/5-1 від 26.11.2005. *Донецький Вісник наукового товариства ім. Шевченка: Мова. Література – Донецьк: Український культурологічний центр*. 2006. Т. 11. С. 102–103.
19. Німчук В.В. «Кодифікувати» нові літературні мови? Зберегти й захистити українські говори!». *Українська мова*. 2013. № 3. С. 3–24.
20. Німчук В.В. Молитви наша не презри: Проблеми богослужбової мови. *Карпатський край. Річник* 7. 1997. № 6–10 (117). С. 37–51.
21. Німчук В.В. Українська мова як державна в Україні. *Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. «Українська мова як державна в Україні» (в рамках акції «Передаймо нащадкам наш скарб – рідну мову»)*. Ред.-упоряд. К.Г. Городенська; вступ. слово В.В. Німчука; НАН України, Ін-т укр. мови, Всеукр. т-во «Промісвіт» ім. Тараса Шевченка. Київ: Довіра, 1999. 98 [1] с.
22. Німчук В.В. Християнство й українська мова. *Українська мова*. 2001. № 1. С. 11–30.
23. Німчук В.В. Ще раз про «Русинський язук» і збереження діалектного середовища. *Українська мова*. 2017. № 3 (63). С. 15–24.
24. Проект правопису 1999 року. *Вікіпедія*. https://uk.wikipedia.org/wiki/Проект_правопису_1999_року.
25. Пуряєва Н. Пам'яті члена-кореспондента НАН України Василя Васильовича Німчука (06.07.1933 – 26.11.2017). *Українська мова*. 2017. № 4 (64). С. 161–165.
26. Пуряєва Н.В. Професор Василь Васильович Німчук: у напрямку ad fontes. *Василь Васильович Німчук: Біобібліографія до 75-річчя*. НАН України. Інститут української мови. Упорядники Ю.В. Осінчук, Н.В. Пуряєва. Київ, 2008. С. 3–44.
27. Сабадош І.В. Мовознавець зі світовим іменем (До 75-річчя від дня народження В.В. Німчука). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. Ужгород, 2008. Вип. 18. С. 135–138.
28. Соколова С.О. Актуальні проблеми сучасної української соціолінгвістики. *Українська мова*. 2019. № 1 (69). С. 36–44.
29. Шаркань В. Мовознавець від Бога. До 80-річчя Василя Німчука. *Календар «Просвіти» на 2013 р.* Ужгород, 2013. С. 98–102.
30. Шаркань В., Шумицька Г. Звукове значення букви «язь» у закарпатській церковній традиції. *Наукові записки богословсько-історичного науково-дослідного центру імені архімандрита Василя (Проніна)*. 2019. Вип. 6. С. 646–657.
31. Шипович Ю., Завадяк В. На філфаку відбулася «традиційно нетрадиційна» науково-практична конференція студентів та аспірантів до річниць Івана Чендея та Петра Скунця. *Медіацентр УжНУ*. 21.04.2017. URL: https://mediacenter.uzhnu.edu.ua/news/na_filfaku_projshla_tradicijno_netradicijna_naukovo_praktichna_konferencija_studentiv_ta_aspirantiv/2017-04-21-6811
32. Шумицька Г. Німчукові Майдани. *Екзиль. Науково-мистецький часопис*. 2015. № 4 (19). С. 38–40.
33. Яворська Г.М. Мовні наративи та їхня роль у русинському питанні. *Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. Серія: Політика*. 2017. № 1 (42). С. 24–30.
34. A magyar – ukrán nyelvi karpcsolatok múltja és jelene. Nimcsuk Vaszil előadása. *Rákóczi-főiskola*. 2012. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BBYVf69hAxM>.

References

1. Baran Ye. (2013) Mizhnarodna naukova konferentsiia «Ukrainsko-uhorski mizhmovni kontakty: mynule i suchasnist» [International Scientific Conference «Ukrainian-Hungarian Interlingual Contacts: Past and Present»] (m. Berehove, 18–19 zhovtnia 2012 r.). *Ukrainska mova*. № 2 (46). S. 141–145 [in Ukrainian].
2. Bilousenko P.V. (2003) V. Nimchuk – uchenyi, nastavnyk, orhanizator nauky [B. Nimchuk is a Scientist, Mentor, and the Organiser of Science]. *Volyn-Zhytomyrshchyna. Istoryko-filolohichniy zbirnyk z rehionalnykh problem*. Zhytomyr. Vyp. 10. S. 4–14 [in Ukrainian].
3. Bohdanok O. (2023) Skilky tserkov UPTs MP pereishly do PTsU u 2023 rotsi – doslidzhennia Opendatobot [How Many Churches of the UOC-MP Moved to the OCU in 2023 – Opendatobot Research]. *Suspilne. Novyny*. URL: <https://suspilne.media/440769-skilki-cerkov-upc-mp-perejsli-do-pcu-u-2023-roci-doslidzhennia-opendatobot> [in Ukrainian].
4. Havrosh O. (2006) Movu tvoryt narod, a ne polityky! [Language is Created by People, not Politicians] *Novyny Zakarpattia*. № 135–136. S. 19, 21 [in Ukrainian].

5. Havrosh O. (2000) Poriatunok ukrainskoi movy mozhlyvyi lyshe v ridnii derzhavi [The Ukrainian Language Can Only Be Saved in its Native Country]. *Staryi zamok*. 12 zhovtnia. S. 12 [in Ukrainian].
6. Havrosh O. (2000) Ya zakokhanyi u zakarpatskyi dialect [I am in Love with the Transcarpathian Dialect]. *Staryi zamok*. 19 zhovtnia. S. 12 [in Ukrainian].
7. Halas B.K. (2013) Vivat academia! Vivat Noster Professor! Do 80-richchia vid dnia narodzhennia V.V. Nimchuka [On the 80th Anniversary of V.V. Nimchuk's Birth]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. Zbirnyk naukovykh prats*. Uzhhorod. Vyp. 18. S. 141–146 [in Ukrainian].
8. Zaiava zahalnykh zboriv TUZK-KMKS [Statement of the General Meeting of Tuzk-KMKS] (2023). *Karpatskyi obiektyv*. URL: <http://life.ko.net.ua/?p=145926> [in Ukrainian].
9. Interaktyvna karta dialektiv Ukrainy [Interactive Map of Ukrainian Language Dialects]. URL: <https://dialectmap.org> [in Ukrainian].
10. Masenko L. (2010) Narysy z sotsiolingvistyky [Essays on Sociolinguistics]. Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». 243 s. [in Ukrainian].
11. Masenko L.T. (2005) Ukrainska mova v sotsiolingvistychnomu aspekti [Ukrainian Language in the Sociolinguistic Aspect]: avtoref. dys. ... dokt. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Kyiv. 40 s. [in Ukrainian]
12. Mitsa O.V., Shumytska H.V., Sharkan V.V., Venzhynovych N.F., Dulishkovych H.I. (2022) Interaktyvna karta dialektiv yak instrument fakhovoi pidhotovky studentiv filolohichnykh spetsialnosti. [Interactive Map of dialects as a Tool for Professional Training of Students of Philology]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*. 88(2). S. 126–138. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v88i2.4787> [in Ukrainian].
13. Moisiienko V.M. (2013) V.V. Nimchuk u lingvokrainistytsi (Do 80-richchia z dnia narodzhennia V.V. Nimchuka) [Nimchuk in Linguo-Ukrainian Studies (To the 80th Anniversary of V.V. Nimchuk's Birth)]. *Ukrainska mova*. № 3 (47). S. 165–173 [in Ukrainian].
14. Na Zakarpatti v shkolakh vyjavleni problemy v orhanizatsii navchannia derzhavnoiu movoiu (2023) [In Zakarpattia, Problems Have Been Identified in Schools with the Organization of Teaching in the State Language]. *Sait Upovnovazhenoho iz zakhystu derzhavnoi movy*. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/na-zakarpatti-v-shkolakh-vyjavleni-problemy-v-orhanizatsii-navchannia-derzhavnoiu-movoiu> [in Ukrainian].
15. Nastoiatel Uzhhorodskoho soboru UPTs MP Dmytro Sydor postane pered sudom (2023) [Rector of Uzhhorod Cathedral of the UOC-MP Dmytro Sydor to Appear in Court]. *Mukachevo.net*. URL: <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/4993737> [in Ukrainian].
16. Nimchuk V. (2001) Slovo pro problemy ukrainskoho pravopysu [A Word on the Problems of Ukrainian Spelling]. *Literaturna Ukraina*. 11 sichnia. URL: <https://r2u.org.ua/node/123> [in Ukrainian].
17. Nimchuk V. (2005) Sproba revizii Konstytutsii [An Attempt to Revise the Constitution]. *Literaturna Ukraina*. № 14. S. 4 [in Ukrainian].
18. Nimchuk V.V. (2013) «Kodyfikuvaty» novi literaturni movy? Zberehty y zakhystyty ukrainski hovory! [«Codify» New Literary Languages? Preserve and Protect Ukrainian Dialects!]. *Ukrainska mova*. № 3. S. 3–24 [in Ukrainian].
19. Nimchuk V.V. (2006) Ekspertnyi vysnovok pro proekt pid nazvoiu «Kontseptsiiia derzhavnoi movnoi polityky Ukrainy», podanyi na rozghliad uriadovykh ta naukovykh ustanov Derzhavnym komitetom telebachennia i radiomovlennia Ukrainy za № 5428/23/5-1 vid 26.11.2005 [Expert Opinion on the Project Entitled “Concept of the State Language Policy of Ukraine”, Submitted to Governmental and Academic Institutions by the State Committee for Television and Radio Broadcasting of Ukraine under No. 5428/23/5-1 of 26 November 2005]. *Donetskyi Visnyk naukovoho tovarystva im. Shevchenka: Mova. Literatura – Donetsk: Ukrainskyi kulturolohichnyi tsentr*. T. 11. S. 102–103 [in Ukrainian].
20. Nimchuk V.V. (1997) Molytvy nasha ne prezry: Problemy bohosluzhbovoi movy [Do not Despise Our Prayers: Problems of Liturgical Language]. *Karpatskyi kraj. Richnyk* 7. № 6–10 (117). S. 37–51 [in Ukrainian].
21. Nimchuk V.V. (1999) Ukrainska mova yak derzhavna v Ukraini [Ukrainian as the State Language in Ukraine]. *Zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. «Ukrainska mova yak derzhavna v Ukraini» (v ramkakh aktsii «Peredaimo nashchadkam nash skarb – ridnu movu»)*. Red.-uporiad. K.H. Horodenska; vstup. slovo V.V. Nimchuka; NAN Ukrainy, In-t ukr. movy, Vseukr. t-vo «Prosvita» im. Tarasa Shevchenka. Kyiv: Dovira. 98 [1] s. [in Ukrainian].
22. Nimchuk V.V. (2001) Khrystianstvo i ukrainska mova [Christianity and the Ukrainian Language]. *Ukrainska mova*. № 1. S. 11–30 [in Ukrainian].
23. Nimchuk V.V. (2017) Shche raz pro «Rusynskyyi yazyk» i zberezhenntia dialektnoho seredovyscha [Once Again about the «Rusyn language» and the Preservation of the Dialect Environment]. *Ukrainska mova*. № 3 (63). S. 15–24 [in Ukrainian].
24. Proiekt pravopysu 1999 roku [The 1999 Spelling Project]. *Vikipediia*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> [in Ukrainian].
25. Puriaieva N. (2017) Pamiati chlena-korespondenta NAN Ukrainy Vasylia Vasyliovycha Nimchuka (06.07.1933–26.11.2017) [In Memory of Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine Vasyl Nimchuk (06.07.1933 – 26.11.2017)]. *Ukrainska mova*. № 4 (64). S. 161–165 [in Ukrainian].
26. Puriaieva N.V. (2008) Profesor Vasyl Vasyliovych Nimchuk: u napriamku ad fontes. *Vasyl Vasyliovych Nimchuk: Biobibliografiia do 75-richchia* [Professor Vasyl Nimchuk: Towards ad Fontes. Vasyl Nimchuk:

- Biobibliography to the 75th Anniversary]. NAN Ukrainy. Instytut ukraïnskoi movy. Uporiadnyky Yu.V. Osinchuk, N.V. Puriaieva. Kyiv. S. 3–44 [in Ukrainian].
27. Sabadosh I.V. (2008) Movoznavets zi svitovym imenem (Do 75-richchia vid dnia narodzhennia V.V. Nimchuka) [A World-Renowned Linguist (On the Occasion of the 75th Anniversary of V.V. Nimchuk's Birth)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filohiia*. Uzhhorod. Vyp. 18. S. 135–138 [in Ukrainian].
28. Sokolova S.O. (2019) Aktualni problemy suchasnoi ukraïnskoi sotsiolingvistyky [Actual Problems of Modern Ukrainian Sociolinguistics]. *Ukraïnska mova*. № 1 (69). S. 36–44 [in Ukrainian].
29. Sharkan V. (2013) Movoznavets vid Boha. Do 80-richchia Vasyliia Nimchuka [A Brilliant Linguist. On the Occasion of Vasylii Nimchuk's 80th Birthday]. *Kalendar «Prosvity» na 2013 r.* Uzhhorod. S. 98–102 [in Ukrainian].
30. Sharkan V., Shumytska H. (2019) Zvukove znachennia bukvy «iat» u zakarpatskii tserkovnii tradytsii [The Sound Value of the Letter «Yat» in the Transcarpathian Church Tradition]. *Naukovi zapysky bohoslavskohistorychnoho naukovo-doslidnoho tsentru imeni arkhimandryta Vasyliia (Pronina)*. Vyp. 6. S. 646–657 [in Ukrainian].
31. Shypovych Yu., Zavadiak V. (2017) Na filfaku vidbulasia «tradytsiino netradytsiina» naukovo-praktychna konferentsiia studentiv ta aspirantiv do richnyts Ivana Chendeia ta Petra Skuntsa [The Department of Philology Hosted a «Traditionally Unconventional» Scientific and Practical Conference of Students and Postgraduates Dedicated to the Anniversaries of Ivan Chendei and Petro Skunts]. *Mediatsentr UzhNU*. URL: https://mediacenter.uzhnu.edu.ua/news/na_filfaku_projshla_tradicijno_netradicijna_naukovo_praktychna_konferencija_studentiv_ta_aspirantiv/2017-04-21-6811 [in Ukrainian].
32. Shumytska H. (2015) Nimchukovi Maidany [Nimchuk's Maidans]. *Ekzyl. Naukovo-mystetskyi chasopys*. № 4 (19). S. 38–40 [in Ukrainian].
33. Yavorska H.M. (2017) Movni naratyvy ta yikhnia rol u rusynskomu pytanni [Language Narratives and Their Role in the Rusyn Problem]. *Stratehichni priorytety. Naukovo-analitychnyi shchokvartalnyi zbirnyk. Serii: Polityka*. № 1 (42). S. 24–30 [in Ukrainian].
34. A magyar – ukrán nyelvi karpcsolatok múltja és jelene. Nimcsuk Vaszil előadása (2012). Rákóczi-főiskola. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BBYVf69hAxM> [in Hungarian].

THE SOCIOLINGUISTIC VASTNESSES OF PROFESSOR VASYL NIMCHUK'S SCIENTIFIC HORIZON

Abstract. The article analyses the contribution of Professor V.V. Nimchuk to sociolinguistic issues, and in particular, the scientific analysis of deformations of the Ukrainian linguistic and cultural space in the post-Soviet period, the popularisation of knowledge about the Ukrainian language and the conditions of its functioning in different historical periods – respectively. Special attention is paid to the formation of an adequate public opinion on the interaction of language and society, the specifics of the linguistic situation in Ukraine in general and its individual regions in particular. The author also highlights the cause-and-effect relationship between language and state, ideology, politics, religion, etc.

It is noted that sociolinguistic research in Ukraine, which began to develop after gaining independence, is aimed at solving practical problems of expanding the social base of the Ukrainian language, and restoring its functional completeness. This follows primarily from the specifics of the linguistic situation in Ukraine as a post-colonial and post-totalitarian country.

The author concludes that Professor V. Nimchuk has made a significant contribution to outlining the ways to overcome the language crisis in the country, forming the vectors of language policy implementation on a state basis, and debunking disguised political technologies aimed at generating various destructive processes in Ukraine and abroad. This is mainly due to the period of his tenure as Director of the Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine from 1998 to 2008, the opening of the Department of Sociolinguistics at the Institute for a comprehensive study of the functioning of language in society, as well as numerous scientific studies of the phenomenon of political Rusynism, language relations between Ukrainians and Hungarians, the language of the church in Ukraine, etc.

It is emphasized that, despite the fierce resistance, the scientist is working on the development of a new Ukrainian spelling, promoting knowledge about the Ukrainian language through the media, proposes to organize an international scientific society of fans and defenders of Ukrainian dialects as an alternative to the creation of new written languages and, together with the scientists of Uzhhorod National University, implements this idea.

Keywords: sociolinguistics, language situation, Ukrainian language, Ukrainian spelling, political Rusynism, the language of the church, mass media, V.V. Nimchuk.

© Шумицька Г., 2023 р.

Галина Шумицька – доктор філологічних наук, професор кафедри соціології та соціальної роботи, координатор науково-дослідницького центру соціології мови Ужгородського національного університету; halyna.shumytska@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-7806-2963>

Halyna Shumytska – Doctor of Philology, Professor at the Department of Sociology and Social Work of Uzhhorod National University, Coordinator of the Research Center for the Sociology of Language; halyna.shumytska@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-7806-2963>